

Det möjligas konst

November 2018. Jag går genom Stockholm. En höstbris slår emot mig medan jag vandrar längs Norr Mälärstrand. De gamla, ståtliga 1920-tal husen reser sig runt omkring mig, utstrålar värme och trygghet i höstmörkret. Jag går förbi Stadshuset. Denna majestätiska byggnad. En av alla symboler för vår stad. Från stadshusterrassen tittar jag upp mot Södermalm.

Detta år skulle författaren Per Anders Fogelström fyllt hundra år. Hans skildring av Stockholm är en klarsynt beskrivning av staden och dess människor. Människor som kämpar och drömmer. Den bittra tillvaron och hoppets ljus vid horisonten. Detta är mina tankar om Mina drömmars stad.

År 1860 kommer Henning Nilsson till Stockholm. Den fattiga landsbygden har han lämnat bakom sig och framför sig skådar han staden, framtiden. Han är ung, bara ett barn. Han drömmer, staden väntar.

År 1860 är Sverige ett av Europas fattigaste länder. Medelåldern för en fabriksarbetare är 35 år. Staden är skoningslös, smutsig och kall. Henning börjar direkt att arbeta i hamnen. Han sliter över 12 timmar per dag, bär tunga säckar på sin kläna rygg. Händerna skrapas upp och blöder. Kroppen värker. Varje morgon vandrar han långsamt ner mot kajen. Ännu en dag full av möda och besvär. Ibland får han svårt att komma hem. Kollapsar i den säng han hyr, i rummet som han delar med åtta andra. Lönen är nätt, det är knappt att han överlever. Han ser hur de äldre arbetarna slits ut och dör, ofta innan de hunnit fylla trettio. Han ser hur de andra arbetarna flockas vid krogen. Sköljer ner sin förtvivlan och känsla av hjälplöshet i öl. Tar ut sin ilska över denna hemska tillvaro genom att slå sina fruar och barn. Han ser barnen. Små, magra, smutsiga. Dömda till samma öde. Överallt ser han människor fyllda med hopplöshet. Stunderna av glädje sticker ut som stjärnorna på den mörka himlen.

Men han fortsätter att kämpa, hoppet lever ännu. Han träffar en kvinna, Lotten. Gifter sig. Skaffar barn. Flyttar in i en egen liten stuga. Men hamnens kall är oundviklig. Vid 30 års ålder är han helt utsliten. Svag och sjuk som en gamling. Han inser att livet här på jorden inte varar länge till. Att det snart är över. Frestelsen är stor att bara lägga sig ned och dö men han fortsätter att kämpa. Kämpa för att sina barn ska få den chans han själv aldrig fick. Sparar pengarna, äter knappt. Blir sängliggande och dör ett par veckor senare av tuberkulos, 34 år gammal. Han lämnar efter sig Lotten och deras fyra barn. Emelie, hans äldsta dotter delar dock faderns hoppfullhet. Hon tror att samhället en dag skall förändras.

Mina drömmars stad är den första av fem böcker som ingår i Stadserien skriven av Per Anders Fogelström. Böckerna utspelar sig i Stockholm mellan år 1860 och 1968. Vi får följa Henning och hans ättlingar som generation efter generation kämpar och sliter i hopp om en bättre värld för sina barn att leva i.

Att serien startar och slutar när den gör är ingen tillfällighet. Serien startar i Stockholm 1860. En fattig stad i ett fattigt land. Sverige är en monarki utan allmän rösträtt. Under den industriella revolutionen flyttar bönderna bort från den fattiga landsbygden och in till städerna där de flockas för att börja arbeta i de nya fabrikena. Kampen för överlevnad gör att människor lämnar sina byar där de bott i många generationer. Konkurrensen om jobben utnyttjas väl av fabriksägarna. Arbetarna har få rättigheter, tvingas slita 12–16 timmar per dag för att få ut en peng som de precis överlever på.

Hos människorna som blir utkonkurrerade på den hårda arbetsmarknaden väcks hoppet om den nya världens löften, rätten till sitt egna arbetets frukter. Friheten att sälja produkten av sitt arbete och inte arbetet i sig självt. Under denna period emigrerar en miljon svenskar till Amerika.

Serien slutar i Stockholm 1968. Folkhemmet Sverige är inte bara ett av världens rikaste länder, utan också en socialdemokratisk utopi med en väl utbyggd välfärd. 60-talets hippierörelse demonstrerar för fred, frihet och jämlikhet. Henning och hans barns dröm är uppfylld.

Denna transformation är seriens hjärta. Hur Sverige gick från att vara härjat av fattigdom och orättvisa till att bli en symbol för solidaritet och jämlikhet. I serien kan man se detta inom tre olika områden. Staden och dess expansion och ombyggnad visualiserar både den teknologiska utvecklingen och ett samhälle som står i konstant förändring. Slussen byggs om, bergen på söder sprängs, gamla kvarter rivs ner, nya byggs upp. För de gamla och konservativa går utvecklingen så snabbt att de nästan tappar bort sig. De finner den nya staden obekvämt och främmande. Utvecklingen går ständigt framåt, stannar man så blir man snart en del av det förflutna.

Sen har vi den sociala utvecklingen. Folket som genom den socialistiska arbetarrörelsen, demonstrerar för en mer rättvis värld. Rättigheter som allmän rösträtt och åtta timmars arbetsdag är på agendan. Man får se Sveriges socialdemokratiska arbetareparti från deras födelse 1889 gå igenom både framgångar och motgångar samt ett flertal splittringar som bland annat kom att resultera i bildandet av Sveriges socialdemokratiska vänsterparti 1917. Deras strävan för bättre villkor symboliserar den ständiga klasskampen.

Slutligen så har vi de familjer vi får följa med under dessa hundra år. Henning och hans barn står för det personliga. De vanliga arbetarna som utgör samhällets stomme. De som befolkar denna stora stad. Deras öden, deras segrar och deras förluster visar på den uppoffring som människorna gjorde. Om de lidande som de utstod och om den kamp som varje enskild person konstant förde.

Dessa tre delar utgör staden. Denna mystiska varelse som konstant byter skepnad. Staden formas av dess invånare, en produkt av de som lever där. Den teknologiska utvecklingen går här hand i hand med den sociala. Men invånarna är också en produkt av staden, av den sfär de lever i. Det är staden som de känner till. Ovetskapen för det okända utanför ger upphov till obehag. Och mitt i allt detta finns individen som stundtals driver och stundtals dras med i det konstant växande samhället.

I boken finns en konflikt, två olika idéer om vägen till ett bättre samhälle. Genom revolution eller genom hårt, hederligt arbete. Dessa två olika synsätt personifieras i Henning respektive hans bästa vän Tummen. Tummen är energisk, fylld av känslor. Kärlek men också hat. Efter att ha läst det kommunistiska manifestet blir han övertygad kommunist. Han organiserar sig inom det socialdemokratiska arbetarepartiet och väntar på revolutionen som en dag ska krossa le Bourgeois. Enligt honom är strid den enda vägen till förändring. Han anser att det är tydligt att kapitalisterna trycker ner proletärerna och att hederligt arbete inte lönar sig.

Henning delar inte Tummens temperament. Han är lugn och aktsam, mer skeptisk till Tummens idéer. Enligt Henning är det genom hårt slit och personligt ansvar som arbetarna kan förbättra sin tillvaro. Han ser bestört på arbetarna som dricker bort sin lön på ett par

dagar. De som förlorat hoppet och dömt sig själva till fortsatt lidande. Att tygellöshet och kortsiktig konsumtion tynger ner dem.

Denna konflikt speglar de två olika perspektiven människor har på samhället. Borgarna och fabriksägarna värnar stabilitet och "status quo". Enligt dem är systemet naturligt och nödvändigt. De är rädda för en revolution som skadar dem, som raserar de hierarkier de byggt upp. Enligt dem så skulle en samhällsomstörtande revolution inte bara degradera dem utan även dra ner samhället i kaotisk anarki. De har kyrkan bakom sig. Statskyrkan vars existens har givit legitimitet åt rådande maktstruktur. De har kungen bakom sig. Kungen som står för kontinuitet, tradition och personifierar det vertikala samhällets hierarki. Det har till viss del mandat hos folket, de som känner trygghet i sin förutbestämda roll.

Sen har vi socialisterna. Arbetarna sliter varje dag i fabrikerna för att sedan inse att kapitalismen systematiskt missgynnar proletariatet. Proletariatet vars axlar hela samhället vilar på. Revolutionen är tvungen att ske då kapitalisterna aldrig frivilligt kommer att ge ifrån sig makten. Revolutionen kommer att bana väg för ett nytt samhälle där jämlikhet blir grunden för rättvisa.

Denna konflikt finns med oss genom hela serien. Det återkommer t.ex. då Hennings dotter Emelie uppmanas att strejka av sina kolleger under den stora strejken 1909. Hon har då jobbat på en tvålfabrik i 31 år och arbetat sig upp till att bli en föreståndarinna. Hon sliter mödosamt varje dag för att hålla kvar den eftertraktade posten. Hon ser hur sina kollegor latar sig, de släpar sitt strå till stacken. Varför ska hon strejka när hon har så mycket mer att förlora?

Plötsligt så ser hon sin far. Hon inser att han hade samma inställning som henne. Vad hände med honom? Med sin fars öde i åtanke så bestämmer hon sig för att strejka. Efter 30 dagar av hård kamp är det över. Strejken har misslyckats. Runt om i staden lunkar besvikna arbetare sakta tillbaka till sina fabriker. Strejken är dock bara en liten del av den långa kamp som fördes. Det blir ingen revolution, men arbetarnas ihärdiga kamp leder till gradvis förbättring för gemene man. Införande av allmän rösträtt, rätten till fackföreningar och kortare arbetstid. Med tiden leder denna successiva förändring till ett helt nytt samhälle.

Emelie delar inte sin fars öde. Hon lever långt in på 50-talet. Blir över 80 år gammal. Hon är med genom hela serien. Ser staden förändras men har svårt att förstå varför hon lyckades. Att hon nu skådar frukten av sin möda. Hon ser tillbaka på sin far. Han var inte bara ett offer i den bemärkelsen att han var oskyldigt straffad av systemet. Han var ett offer genom sitt offrande för henne. Han dog inte förgäves.

Hon sitter där på ålderns höst och pratar med barnen. Hennes avlägsna släktingar. De kan inte relatera till den värld hon växt upp i. Slutet av livet ägnar hon åt att beakta föräldrarnas respektive sitt eget öde. Hon dör 1958 i folkhemmet Sverige.

2018. Jag går här genom Staden. Lever i nuet. Alla människor, alla intryck. Det är svårt att smälta allt ibland. Men så flackar blicken. Framför mig ligger ett simpelt, rött hus. Gammalt och slitet, det passar inte in bland de övriga byggnaderna runt omkring. I boken var det här Henning och Lotten bodde. Det var för över ett sekel sedan. Det finns ingen människa vid liv som kan vittna om hur det var då.

Men huset står kvar. Som en påminnelse om hur det en gång var. De som minns ett utarmat Sverige är få. 20 och 30-talisterna är den generation som just nu håller på att tyna bort.

Minnena dör med dem. Vi får inte glömma det Sverige som en gång var, utan det välstånd vi ser idag. Denna kännedom får inte tas för givet. Vi kan fortfarande dra lärdom av det förflutna när vi nu beger oss in i framtiden. Möjligheterna vi har idag kommer inte från tomma intet utan har byggts upp av generationers envisa slit och strid. Striden för att skapa en bättre värld för sina barn än den man själv växt upp i. Denna princip har fört mänskligheten framåt. Det är vår tid nu, ansvaret vilar på våra axlar.

Det finns en möjlighet.

Skriven av Rasmus Åsberg